

รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวร: ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

A Model of Temple Development as a Spiritual Center of Urban Communities under the Noble Triumvirate of Home, Temple and School (Borworn) Framework: A Case Study of Wat Sarod Community, Bangkok

พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ¹ พระครูปลัดปัญญาวรรวัฒน์² และอุทัย สติมัน³
Phrakrupalad Adisak Vajirapañño, Phrakrupalad Pannavoravat and Uthai Satiman

Received: May 29, 2023

Revised: October 27, 2023

Accepted: December 09, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพบริบทปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองและแนวคิดทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) พัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มให้ผู้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวน 50 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) วัดสารอดในปัจจุบันขาดคณะทำงานพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจและสามารถบริหารจัดการวัดทำให้ประเพณี ภูมิปัญญาของชุมชนบางอย่างค่อย ๆ จืดจางหายไป 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของบวรในการร่วมกันคิด ทำ พัฒนา รับผลประโยชน์ มีหลักการพัฒนา 4 ประการ ตาม

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: wachirapunyoo@hotmail.com

หลักอริยสัจ 4 คือ (1) รู้ปัญหาให้ชัด (2) ขจัดเหตุไม่ละเลย (3) ไม่เฉยเมยต่อเป้าหมาย (4) ฉายวิธีอย่างถูกต้อง และ 3) รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวร ผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ คือ SAROD'S MODEL มีองค์ประกอบ 6 ประการดังต่อไปนี้ คือ 1) S = Symbol สัญลักษณ์ 2) A = Activity กิจกรรม 3) R = Relationship ความสัมพันธ์ 4) O = Office สำนักงาน 5) D = Development การพัฒนา และ 6) S = Sustainable ยั่งยืน องค์ประกอบมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันและเกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ (1) สถานที่พร้อม (2) ชาวชุมชนพร้อมเพียง (3) ความสุขเพิ่มพูน (4) ปัญญาพร้อม

คำสำคัญ: การพัฒนาวัด, ศูนย์กลางที่พึงทางใจ, ชุมชนเมือง, บวร, ชุมชนวัดสารอด

Abstract

The objectives of this research article were 1) to study and analyze the context, problems and necessary needs regarding the development of temples to be centers of spiritual center for urban communities and theoretical concepts according to modern science; 2) to study and analyze the principles of Buddhist peaceful means that facilitated temple development to be the spiritual center of the urban community according to Theravada Buddhism concepts; and 3) to develop and present a model for developing the temple to be the spiritual center of the urban community under the Bowon framework of Wat Sarod community, Bangkok. It was the qualitative research. The group provided important information, totaling 50 people. The tool used in the research was an in-depth interview form. Qualitative data were analyzed using content analysis. The research results found that 1) Wat Sarod currently lacked a working group. Monks who had knowledge and understanding and were able to manage the temple to make some community wisdom tradition gradually faded away. 2) the principle of Buddhist peaceful means that facilitated the development of the temple to be a spiritual center for the community was the participation of Bowon in jointly thinking, doing, developing, and receiving benefits. There were 4 principles of development based on Ariyasacca 4: (1) clearly knowing the problem, (2) eliminating causes without neglecting it, (3) not

being indifferent to goals, (4) showing the correct method; and 3) model of temple development to be the spiritual center of the urban community under the Bowon framework. The researcher has developed a new body of knowledge, SAROD'S MODEL, which had 6 elements as follows: 1) S = Symbol, 2) A = Activity, 3) R = Relationship, 4) O = Office, 5) D = Development, and 6) S = Sustainable. Components were interrelated and new knowledge was created, namely (1) a place that was equipped, (2) people in the community were ready, (3) happiness increased, (4) wisdom was abundant.

Keywords: Temple Development, Spiritual Center, Urban Community, Bowon, Wat Sarod Community

บทนำ

วัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถานที่ที่มีพระสงฆ์อยู่จำพรรษาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ มีลักษณะเป็นส่วนป้อมนำร่มเย็น มีอาคารและเสนาสนะเป็นสัปปายะเหมาะแก่การบำเพ็ญศีล สมาธิ ปัญญา จากวิวัฒนาการวัดในพระพุทธศาสนาเกิดจากการเสด็จไปประทับจำพรรษาของพระพุทธเจ้า ณ วัดเวฬุวัน ซึ่งถือว่าเป็นวัดแห่งแรกที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา (พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และพระมหามิตร ฐิตปณฺโญ, 2563) มีการประกอบศาสนกิจและได้ยึดถือประเพณีปฏิบัติตามประเพณีสืบต่อกันมา วัดจึงถือว่าเป็นสถานที่ที่สำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา และยังถือว่าวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทยทั้งอดีตและปัจจุบัน แต่เมื่อสังคมโลกกำลังก้าวเดินไปสู่ศตวรรษที่ 21 กลุ่มวัยรุ่นเริ่มห่างเหินศาสนา บางคนประกาศว่าตนเองไม่มีศาสนา หรือมีแต่ไม่ได้มีศรัทธา การเข้าวัดจึงเป็นเพียงการรักษาประเพณีเท่านั้น การพัฒนาบางอย่างจะใช้เพียงกฎหมายของบ้านเมืองอย่างเดียวไม่ได้ จะมีเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมในสังคมของการอยู่ร่วมกันด้วยการปรับปรุงพัฒนาวัดในศตวรรษที่ 21 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2565) จึงนับเป็นความท้าทายอย่างยิ่งต่อการพัฒนาวัดและการปรับตัวของหมู่พระสงฆ์ที่จะต้องปรับตัวอย่างไรให้เหมาะสมกับสมณสาธูป และการให้คำแนะนำสั่งสอนประชาชนอย่างไร (ประสิทธิ์ สระทอง, 2560) เพราะวัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกันสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันโดยเฉพาะใน 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ความสัมพันธ์เชิงภาระหน้าที่ และความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามวัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมทาง

ศาสนา โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ มีรากฐานมาจากหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของสังคม และชุมชนไทย (ทนงชัย บุรณพิสุทธิ์, 2545)

ปัจจุบันสภาพปัญหาของวัดกลับ พบว่า มีการจัดสภาพแวดล้อมที่มีสภาพไม่เอื้อต่อความเป็นสปปายะ นอกจากนั้นหากเป็นวัดเก่าแก่คนในบ้านในชุมชนรอบวัดจะมีความกลัวการเปลี่ยนแปลงและการทำลายความเป็นโบราณสถานของวัด (พระมหาเสถียร สุวโจ (มณีนวรงค์), 2561) การคำนึงถึงความเหมาะสมของการพัฒนาวัดตามบทบาทของพระสงฆ์การจึงมีความจำเป็นสำคัญที่จะทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เช่น บทบาทด้านการปกครอง ควรสร้างความรัก ความศรัทธา เน้นการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนาของวัดของชุมชนสังคม มีการอบรมคณะสงฆ์ให้เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ การอบรมเสริมทักษะด้านคุณธรรมอย่างต่อเนื่องสร้างแรงจูงใจ มีการกำหนดวิธีคิด แนวคิดทางด้านการพัฒนาจิตใจ ปลุกฝังจิตสำนึกประชาชนให้เข้าถึงพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน บทบาทด้านการศึกษา ควรส่งเสริม และจัดให้มีสถานศึกษา ศูนย์ปฏิบัติธรรมเพิ่มเติมในแต่ละวัด เพื่อเป็นการส่งเสริมองค์ความรู้ทางการศึกษาให้กับพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนเยาวชนทั่วไป (พระครูศรีมหาชาภิณธ์ (ประเสริฐพร ชาวหา), 2560)

การพัฒนาวัดอาจจะเกิดปัญหาอุปสรรคขึ้นได้ในอนาคต จากผลพวงของการพัฒนาวัดที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อาจทำให้บริบทและวิถีชีวิตของชุมชนต้องเปลี่ยนแปลงไปตามไปด้วย อาจจะส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนจำต้องห่างเหินกันมากยิ่งขึ้น ถ้าชุมชนและวัดไม่เตรียมแผนการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนอาจประสบกับปัญหาขึ้นซ้ำรอยเดิมดังในอดีตได้ การพัฒนาวัดจึงควรตระหนักด้านความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลุกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม เพื่อส่งผลให้สังคม ตื่นรู้ ตื่นตัว และทุกฝ่ายเบิกบานเร่งรีบแก้ปัญหาาร่วมกัน สร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุขอย่างยั่งยืนด้วย (มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, 2561)

เมื่อบทบาทของวัดไม่ว่าจะเป็นวัดในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพมหานคร หรือวัดในต่างจังหวัดเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ในอดีตวัดเคยเป็นศูนย์กลางที่พึ่งใจของชุมชน ปัจจุบันการพัฒนาวัดยิ่งทำให้คนห่างเหินวัดมากขึ้น จนทำให้วัดที่เจริญกลับกลายเป็นวัดที่เก่าทรุดโทรมขาดคนดูแล คนใกล้ชุมชนเข้าวัดน้อยลงเพราะวัดในชุมชนไม่ได้เป็นที่พึ่งทางใจของชุมชนได้อย่างแท้จริง คนในชุมชนเข้าวัดเพียงเพราะปฏิบัติกันตามประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะช่วงเทศกาลเท่านั้น จึงถือได้ว่าปัจจุบันคนในชุมชนขาดความมั่นคงทางจิตใจที่เป็นภัยเสี่ยงปัญหาต่าง ๆ มากมายที่อาจเกิดขึ้นในสังคมได้ (ธัญนิชา วิโรจน์รุจน์, 2561)

วัดสารอด จัดว่าเป็นวัดในเมืองที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน มีการพัฒนามาโดยลำดับ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อความคิดความเชื่อของคนในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป มีการพึ่งพาเทคโนโลยีมากขึ้น และวัฒนธรรมธรรมชาติความเชื่อใหม่ๆ ทำให้คนรุ่นใหม่หันหลังให้กับศาสนาเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามปัจจุบันวัดสารอดพยายามยกระดับการพัฒนาวัดให้เป็นวัดต้นแบบการศึกษาเพื่อปัญญาและคุณธรรม เพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของประชาชนภายใต้กรอบบรรพต ภายใต้วิสัยทัศน์ของวัดสารอดที่ว่า วัดต้นแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาและคุณธรรม (บ้านเมือง, 2565)

จากความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นที่พึ่งแก่ชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพต โดยจะศึกษาสภาพบริบทปัญหาและความต้องการการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมือง ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท นำแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาวัดตามศาสตร์สมัยใหม่และแนวทางการพัฒนาวัดในทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการ และสร้างรูปแบบ นำรูปแบบไปทดลองใช้กับพื้นที่ โดยผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง คือ ชุมชนวัดสารอด และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพตต้นแบบต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพบริบทปัญหาและความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองและแนวคิดทฤษฎีตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพตของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บริบท ความเป็นมา ความหมาย คุณค่าและความสำคัญ ปัจจัยความสำเร็จ เกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจในยุคปัจจุบัน ตลอดจนทั้งแนวทางการพัฒนาวัดภายใต้กรอบบรรพต และศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธสันติวิธีเพื่อเอื้อต่อการพัฒนาวัด และงานศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่ เพื่อสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทของพื้นที่การศึกษา โดยเลือกพื้นที่แบบเจาะจง ในกรุงเทพมหานคร คือ วัดสารอด แขวงราชวรบุรี ฐานะ เขตราชวรบุรี ฐานะ กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มตัวอย่างงานวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยกำหนดคุณสมบัติ คือ เป็นผู้แทน 3 กลุ่ม ที่มีส่วนในการพัฒนาวัดสารอดให้เป็น ศูนย์กลางที่พึ่งทางใจภายใต้กรอบบวร คือ “บ้าน วัด ราชการ” โดยเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด ประกอบด้วย 1) กลุ่ม “บ้าน” ได้แก่ ผู้แทนชุมชนวัดสารอด จำนวน 27 คน 2) กลุ่ม “วัด” ได้แก่ ผู้แทนวัดสารอด รวมจำนวน 15 รูป/คน 3) กลุ่ม “ราชการ” ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานราชการในชุมชนวัดสารอด ได้แก่ จำนวน 8 คน รวมจำนวนทั้งหมด 50 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพ โดยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัย กำหนดประเด็นในการศึกษา สร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษา บริบท สภาพปัญหา และความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการ บันทึก MP3 บันทึกวิดีโอ การจดบันทึกภาคสนาม (Field Note)

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ลดทอนข้อมูล และจัดกระทำข้อมูล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Presentation of the Research Results)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวรของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยสามารถตอบได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สภาพบริบทของวัดสารอดในปัจจุบันเป็นวัดที่มีการพัฒนาทางด้านกายภาพอย่างรวดเร็วเกิดขึ้นได้ด้วยพลังศรัทธาของชาวชุมชนวัดสารอดที่ร่วมใจกัน ตลอดทั้งได้รับเงินประมาณ สนับสนุนจากมูลนิธิโพลวพลี (ทางสว่าง) เป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ดำเนินการอุปถัมภ์การพัฒนาวัด

สารอดทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการบูรณปฏิสังขรณ์ การพัฒนาภูมิทัศน์วัด ปัญหาในการพัฒนา คือ พระสงฆ์สามเณรในวัดยังมีจำนวนน้อย และขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดให้สามารถใช้สอยประโยชน์ได้อย่างเต็มศักยภาพ ประเพณีของชุมชนบางอย่างค่อย ๆ จืดจางหายไป เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ภูมิปัญญาชุมชนที่มีอยู่ไม่ได้รับการนำมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดคุณค่าและมูลค่า ไม่สามารถส่งต่อให้เกิดความยั่งยืน และวัดสารอดเป็นวัดที่มีต้นทุนการพัฒนารองรับการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง แต่ทางวัดยังไม่สามารถนำเอาต้นทุนการท่องเที่ยวมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาวัดที่พร้อมเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชาวชุมชนวัดสารอดได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ชุมชนวัดสารอด จึงมีความต้องการจำเป็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนโดยพัฒนาวัดสารอดในมิติต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนาให้เป็นที่พึงทางใจได้แก่ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในวัดสารอด การพัฒนาภูมิปัญญาชุมชนวัดสารอด การพัฒนาประเพณีชุมชนวัดสารอด และการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนวัดสารอดเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญเพื่อการพัฒนาวัดเพราะครอบคลุมการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัดให้สามารถจัดการด้วยทางออกและมีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบวรที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันรับผลประโยชน์ กล่าวคือ 1) รู้ปัญหาให้ชัด (ทุกข์) คือ การกำหนดรู้ปัญหาของวัดที่เป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชน เช่น เสนาสนะของวัดไม่ได้รับการบำรุงดูแลรักษา ไม่ได้รับการพัฒนาบูรณปฏิสังขรณ์ให้กลับมาใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เสนาสนะไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้งาน เช่น ห้องสุขามีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการใช้จัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรในวัดยังขาดความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีจำนวนไม่เพียงพอต่อภาระงานด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในวัด การละเลยต่อการจัดประเพณีของชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความห่างเหินวัด เป็นช่องว่างระหว่างวัดกับชาวชุมชนไม่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านประเพณีอันดีงามของชุมชน ภูมิปัญญาอันดีงามของชุมชนไม่ได้รับการพัฒนาสร้างคุณค่าให้เป็นรูปธรรมและต่อยอดให้สามารถสร้างเศรษฐกิจแก่ชุมชน รวมถึงการไม่สามารถนำเอาจุดแข็งที่เป็นต้นทุนที่ไม่ต้องสร้างขึ้นใหม่ โดยเฉพาะพระประธานเก่าแก่ คือ หลวงพ่อรอด มีอายุหลายร้อยปีที่ไม่มีกรกล่าวขานเพราะไม่มีการประชาสัมพันธ์ในสื่อต่าง ๆ 2) ขจัดเหตุไม่ละเลย (สมุทัย) คือ การสืบหาเหตุแห่งปัญหาต่าง ๆ เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไม่นิ่งดูตาย เพื่อทราบสาเหตุของปัญหาก็สามารถแก้ไข

ปัญหาที่ตรงจุดได้ก็เพราะสามารถที่จะกำหนดทราบปัญหาที่เกิดขึ้นว่าเกิดจากอะไร มีอะไรเป็นมูลเหตุที่ทำให้วัดเก่าแก่จัดสร้างมานานหลายร้อยปีมีประวัติศาสตร์ยาวนานมีประเพณี มีภูมิปัญญา มีจุดเด่นต่าง ๆ ที่สามารถพัฒนาให้เกิดคุณค่าและมูลค่า แต่กลับถูกละเลยไม่เห็นคุณค่าและไม่สามารถพัฒนาให้สมัยเกิดเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้อย่างแท้จริง 3) ไม่เฉยเมยต่อเป้าหมาย (นิโรธ) คือ เป้าหมายของการพัฒนาวัดเพื่อให้วัดกลายเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนซึ่งต้องมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาวัดที่ชัดเจนประกาศเป็นนโยบายที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของวัด เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัดได้ทราบเป้าหมายเดียวกันและร่วมกันผนึกกำลังดำเนินการพัฒนาวัดให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชาวชุมชนต่อไป 4) ฉายวิธีอย่างถูกต้อง (มรรค) คือ หนทางหรือวิธีการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนที่เกิดจากการกำหนดหนทางหรือวิธีการร่วมกันของบรรดา ทั้ง บ้าน วัด ราชการ ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยกำหนดวิธีการอย่างเป็นขั้นตอนที่ชัดเจนเป็นไปอย่างชอบธรรม ไม่เกิดความเลื่อมล้ำ มีความยุติธรรม เป็นทางที่ทำให้เกิดสันติสุขขึ้นในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาและหล่อหลอมคนในชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

3. รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรดา: ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ค้นพบรูปแบบสารอดโมเดล (SAROD'S MODEL) มีองค์ประกอบ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ 1) S = Symbol สัญลักษณ์ 2) A = Activity กิจกรรม 3) R = Relationship ความสัมพันธ์ 4) O = Office สำนักงาน 5) D = Development การพัฒนา และ 6) S = Sustainable ยั่งยืน ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้

3.1 S = Symbol สัญลักษณ์ เป็นการพัฒนาวัดสารอดเริ่มต้นด้วยการค้นหาจุดศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจที่สามารถสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรม ศูนย์รวมใจของชาวชุมชนวัดสารอดคือ หลวงพ่อรอด เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ที่ชาวชุมชนวัดสารอดมีความศรัทธาเลื่อมใส หลวงพ่อรอดประดิษฐานบนวิหาร ชาวชุมชนวัดสารอดขึ้นกราบสักการะได้ตลอดปี ในปี 2565 วัดสารอดได้อัญเชิญหลวงพ่อรอดแห่โปรดชาวชุมชนวัดสารอดทั้งทางบกทางน้ำ และประดิษฐาน ณ ศาลาอุทมนธรรมสภา เป็นเวลา 9 วัน 9 คืน เนื่องในการจัดงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “ชุมชนรักษาศีล 5” เพื่อให้ปู้ย่าตายายผู้สูงวัยที่ขึ้นวิหารไม่สะดวกได้เห็นและได้กราบสักการะหลวงพ่อรอด ตลอดทั้งมีการพิธีบูชาหลวงพ่อรอด โดยนาย อรทัย และอัญเชิญหลวงพ่อรอดขึ้นประดิษฐานบนวิหาร เพื่อให้หลวงพ่อรอดเป็นสัญลักษณ์ศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจเป็นส่วนสำคัญที่จะหลอมรวมใจแก่ชาวชุมชนวัดสารอดให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะได้เห็นคุณค่า

ของปูชนียวัตถุที่สำคัญของวัด ที่บรรพบุรุษสักการบูชา รักษาให้คงไว้แก่ลูกหลานได้กราบสักการะ เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางจิตใจของชาวชุมชนวัดสารอดต่อไป

3.2 A = Activity กิจกรรม เป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงสอดคล้องกับสัญลักษณ์อันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนวัดสารอด ตลอดทั้งกิจกรรมที่ สร้างสรรค์ได้ร่มีการมีหลวงพ่อรอด เช่น กิจกรรมประเพณีลอยกระทงสายกลางทางสว่าง กิจกรรม ภูมิปัญญาลงดิน ภูมิปัญญากินได้ กิจกรรมท่องเที่ยวใบโพธิ์ กิจกรรมสามเณรก่อบัว

3.3 R = Relationship ความสัมพันธ์ เป็นการพัฒนาวัดสารอดภายใต้ ความสัมพันธ์อันดีของคณะสงฆ์วัดสารอด ที่อยู่ร่วมกันแบบกัลยาณมิตร มีความปรองดองสมานฉันท์ มีความร่วมมือร่วมใจสามัคคีเชื่อมประสานสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของ วัดสารอดจึงเป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่เกิดความขัดแย้งแบ่งพรรคแบ่งพวก แบ่งกลุ่มแตกแยกผิด ใจบาดหมางกันแยะกัน ความสัมพันธ์ที่ดีที่ให้การประสานงานทุกส่วนงานเป็นไปอย่างราบรื่นไม่ ติดขัด

3.4 O = Office สำนักงาน เป็นการการจัดตั้งสำนักงานเพื่อเป็นจุดประสานงานที่ สำคัญที่จะทำให้การทำงานร่วมกันวัดเป็นไปได้อย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการสำนักงาน มี ระบบการจัดเก็บเอกสารสำคัญของวัด มีระบบการเบิกของ ติดต่อประสานงาน เพื่อการอำนวยความสะดวกด้านต่าง ๆ ในวัด ซึ่งสำนักงานเป็นศูนย์กลางการประสานงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในวัด การพัฒนาวัดสารอดจึงจัดตั้งสำนักงานต่าง ๆ มีเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานเพื่ออำนวยความสะดวก และมีการบริการในสำนักงานอย่างรวดเร็วคล่องตัวเป็นที่น่าประทับใจ

3.5 D = Development การพัฒนา เป็นการพัฒนาที่ต้องดำเนินการพัฒนาให้ดีขึ้นต่อเนื่องมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ภายใต้กรอบงานวิจัยของหลักสูตรสันติศึกษา ที่มีนิสิตสนใจ ประเด็นการพัฒนาด้านต่าง ๆ ในวัดสารอด เช่น การพัฒนาสามเณร การพัฒนาภูมิปัญญา การ พัฒนาประเพณี การพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น การพัฒนาอย่างเป็นระบบตามกระบวนการวิจัย แบบอริสัจโมเดล เป็นการพัฒนาที่ตอบโจทย์ความต้องการจำเป็นของชุมชนวัดสารอด ทำให้การพัฒนาไม่หลุดกรอบแบบได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในชุมชนซึ่งเข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่าย สนับสนุนการทำงานการพัฒนาวัดสารอดให้กลายเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางจิตใจของชุมชน

3.6 S = Sustainable ยั่งยืน เป็นความยั่งยืนที่ต้องทำให้การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ต้องสามารถสานต่อการพัฒนารุ่นสู่รุ่นได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งการส่งต่อองค์ความรู้เพื่อให้เกิดความ ยั่งยืนในการพัฒนามีการจัดแสดงนิทรรศการต่าง ๆ เพื่อส่งมอบองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเป็น ฐานข้อมูลสำคัญในการพัฒนาต่อยอดของรุ่นต่อไป ที่จะเข้ามาสานต่อเจตนารมณ์ในการพัฒนา การ

พัฒนาที่เป็นระบบและบุคคลได้ศึกษาเข้าใจการพัฒนาดีแล้วก็ทำให้การรักษาและพัฒนาต่อยอดเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งเกิดการพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านกายภาพ พุทธิภาพ จิตตภาพ ปัญญาภาพก็ยิ่งเจริญขึ้น เพราะความยั่งยืนเป็นความสืบทอดไม่ขาดช่วง สามารถที่จะมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นด้วย

คณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบสัญลักษณ์ของการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงทางใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรพของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร เพื่อสื่อความหมายให้เป็นที่จดจำคือ ภาพสัญลักษณ์ต่อไปนี้

ภาพที่ 1 สัญลักษณ์สารอดโมเดล

คำอธิบายสัญลักษณ์

1) เส้นสีทอง หมายถึง เส้นสายแห่งความรอบรู้ในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดุจเส้นสีทองเชื่อมสายต่อกันตลอดไม่ขาดช่วง 2) กระเปาะไข่ หมายถึง กระเปาะไข่ที่ถูกลูกเจี๊ยบใช้จะงอยปากเจาะออกมารอดมีอิสรภาพของชีวิตไม่ถูกครอบงำด้วยความเขลา 3) ลูกเจี๊ยบ หมายถึง ชาวบรรพชนวัดสารอด ทั้ง บ้าน วัด ราชการ มีวัดเป็นศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจต่างได้อยู่รอดปลอดภัย มีความกินดีอยู่ดีมีความสุข มีอิสรภาพกายเหมือนลูกเจี๊ยบที่สามารถใช้จะงอยปากเจาะกระเปาะไข่ออกจากไข่ได้ เมื่อออกจากไข่มาได้เหมือนชีวิตได้พบแสงสว่างแห่งธรรมนำชีวิต 4) จะงอยปาก หมายถึง ปัญญาของชาวชุมชนวัดสารอดที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือนำพาชีวิตให้สามารถเอาตัวรอดได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถข้ามพ้นจากการถูกครอบงำจากสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นผู้ปัญญารอบรู้ตามความเป็นจริงของชีวิต 5) ขุภาดอแก้ว หมายถึง คุณธรรมของชาวชุมชนวัดสารอดที่เจริญขึ้นส่งผลให้จิตใจงดงามเป็นที่เคารพศรัทธาเชื่อมั่นไว้วางใจแก่กันและกันเป็นสันติสุขของชุมชนวัดสารอด

สรุปได้ว่าวัดถือว่าเป็นศูนย์กลางที่พึงทางจิตใจของชุมชนเพราะวัดถือว่าเป็นองค์กรทางศาสนาที่มีศาสนทายาทผู้เผยแผ่คำสอน ผู้เป็นเนื้อนาบุญ เป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ชาวชุมชนที่จะต้องเป็นทั้งผู้นำในการสืบทอดรักษาประเพณีอันดีงาม รักษาจุดเด่นอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ เป็นต้นแบบ

ตัวอย่างในการดำเนินชีวิต นำภูมิปัญญาต่าง ๆ มาสร้างสรรค์ออกแบบจัดกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่ชาวชุมชน มีการสื่อสารติดต่อเกี่ยวข้องกับอำนวยความสะดวกเอื้อประโยชน์แก่ชาวชุมชน เพราะวัดกับชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน จึงจะสามารถพัฒนานำไปสู่การต่อยอดและส่งต่อให้ลูกหลานเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดยั่งยืนอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

1. วัดสารอดให้ความสำคัญเพื่อการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนอย่างเข้มแข็งสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของชาวชุมชนวัดสารอด ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือกับพลังบวร สอดคล้องกับศิริภัทรา รักษาพล (2558) พบว่า การท่องเที่ยวชุมชนจะประสบความสำเร็จและยั่งยืนได้นั้น ต้องได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนในการร่วมด้วยช่วยกันรักษาทรัพยากรมรดกวัฒนธรรมของชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางรวมใจของคนในชุมชนที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ซึ่งวัดถือว่ามีต้นทุนด้านการท่องเที่ยวที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ ซึ่งสอดคล้องกับพระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อากาศโร) และคณะ (2560) พบว่า ระบบการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายของชุมชนเกี่ยวข้องกับฝ่ายต่าง ๆ มีแนวทางการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการเชิงเครือข่ายโดยการสร้างกลไกการตลาดและการบริหารจัดการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การจัดองค์กรการท่องเที่ยวของชุมชน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการพัฒนาระบบเครือข่ายของชุมชน

2. หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชุมชนเมืองตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญเพื่อการพัฒนาวัดเพราะครอบคลุมการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวัดให้สามารถจัดการด้วยทางออกและมีวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบวรที่ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันรับผลประโยชน์ โดยมีการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาหนุนเสริมให้เอื้อต่อการพัฒนาวัด สอดคล้องกับศิริภัทรา รักษาพล (2558) พบว่า หลักสาราณียธรรม เป็นหลักธรรมหนุนเสริมสำคัญในการพัฒนาวัด เพราะเป็นเครื่องมือผูกความรักสามัคคีในชุมชนและสามารถช่วยให้ชุมชนก้าวข้ามผ่านความแตกต่างทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และศาสนาได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระปลัดบุญเลิศ กตปุญโญ (สุทธิมาลย์) (2560) พบว่า หลักพุทธสันติวิธีนับเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจและปัญญา เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ไม่ประมาท เพราะวัด คือ ศูนย์กลางที่พึ่งทางใจเผยแผ่หลักพุทธธรรมอันเป็นประโยชน์แก่ผู้คนทั้งหลายให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ด้วยสติเป็นหมายของการพัฒนาวัดเพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจที่มีความสุขของชาวชุมชน

3. รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรร : ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร คือ สารอดโมเดล (SAROD'S MODEL) มีองค์ประกอบ 6 ประการ ดังต่อไปนี้ คือ 1) S = Symbol สัญลักษณ์ 2) A = Activity กิจกรรม 3) R = Relationship ความสัมพันธ์ 4) O = Office สำนักงาน 5) D = Development การพัฒนา และ 6) S = Sustainable ยั่งยืน องค์ประกอบดังกล่าวมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจได้อย่างแท้จริง จากผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับรุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์ และคณะ (2561) พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารวัดควรนำหลักแนวคิด “บวร” หมายถึง บ้าน วัด และโรงเรียน มาส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาวัด เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ทำให้เกิดการนำเอาศักยภาพของชุมชนและคุณภาพของวัดมาใช้ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชาวชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์ (2561) พบว่า การมีศูนย์รวมความคิดหรืออุดมการณ์ที่เข้มแข็งอันมีรากฐานมาจากคำสอนทางศาสนาและวิถีประเพณีชุมชนเมืองความเชื่อที่สืบทอดกันมาประกอบกับพลังของผู้นำ จะทำให้เกิดการหลอมรวมใจภายใต้การนำประเพณีชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการรวมใจของชาวชุมชนให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ตามแผนภูมิภาพ SAROD'S Model (สารอดโมเดล) ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบรรของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

จากแผนภูมิภาพโมเดลดังกล่าว เป็นรูปแบบการพัฒนาวัดเพื่อเป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวร : ศึกษากรณี ชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ได้ 4 ประการ อธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. สถานที่พรั่งพร้อม วัดเป็นที่พึ่งแก่ชาวชุมชนทั้งในด้านการจัดประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งงานมงคล งานอวมงคล พร้อมรองรับการจัดงานและมีเพียงพอสำหรับการจัดงานประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด สถานที่จึงนับว่าเป็นส่วนจำเป็นอย่างยิ่งของชาวชุมชนที่ตัดสินใจอาศัยวัดเป็นที่พึ่งเพราะสถานที่พรั่งพร้อม มีอาคารพร้อมใช้งาน มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยเหมาะสมแก่การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตลอดเวลาที่มีความจำเป็นต้องอาศัยสถานที่จัดงาน เช่น งานบวช งานศพ งานปฏิบัติธรรม งานสวดมนต์ข้ามปี งานลอยกระทง รวมถึงกิจกรรมเสริมความรู้พัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน เป็นต้น ความพร้อมของสถานที่ในวัดนั้นได้รับการพัฒนาภายใต้กรอบโครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข ซึ่งวัดสารอดเข้าร่วมโครงการดังกล่าวจึงเป็นฐานการพัฒนาอย่างเป็นระบบและเกิดความสะอาดเรียบร้อยวัดกลายเป็นรมณีสถานอันรื่นรมย์อีกด้วย

2. ชาวชุมชนพร้อมเพียง ชาวชุมชนมีความพร้อมเพรียงสามัคคี เกิดจากการพัฒนาโดยการนำเอาโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา “ชุมชนรักษาศีล 5” เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งของชุมชนวัดสารอด ทำให้ความสามัคคีเกิดจากการมีศีลธรรมไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ปฏิบัติตนตามหลักแห่งศีลธรรม โดยเฉพาะการรักษาศีล 5 เป็นหลักการดำเนินชีวิตทำให้ชีวิตมีความพอเพียง ไม่แก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน พระสงฆ์สามเณรในวัดก็ดำเนินชีวิตตามวิถีแห่งสมณะ เป็นเพื่อนาบุญอันดีให้แก่ชาวชุมชน ปฏิบัติตนสันโดษ อยู่อย่างพอเพียงพิจารณาใช้สอยปัจจัยทั้ง 4 เป็นปกติตามกิจวัตรอันงดงามเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาแก่ชาวชุมชนด้วย การปฏิบัติพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึงพอใจของชาวชุมชนวัดสารอด จนได้รับการยอมรับว่าเป็นวัดต้นแบบชุมชนรักษาศีล 5 ของกรุงเทพมหานคร ประจำปี 2565

3. ความสุขเพิ่มขึ้น ชาวชุมชนมีความสุขสงบร่มเย็นเพราะชาวชุมชนมีพระสงฆ์สามเณรผู้เป็นเพื่อนาบุญที่เคารพศรัทธาได้เป็นที่สั่งสมบุญกุศลของชาวชุมชน มีวัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชีวิตและจิตใจ เป็นสถานที่สำหรับการพัฒนาฝึกหัดขัดเกลาจิตใจเพราะเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำกรุงเทพมหานครแห่งที่ 61 และยังมีกิจกรรมฟังธรรม ปฏิบัติธรรม ประจำวันพระ ปฏิบัติธรรมประจำวันอาทิตย์ และประจำเดือนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชาวชุมชนไม่ต้องเดินทางไปปฏิบัติธรรมไกล สามารถปฏิบัติธรรม ณ วัดใกล้ชุมชนได้ ทำให้ชาวชุมชนมีความสุขเพิ่มขึ้นเพราะได้สั่งสมบุญกับเพื่อนาบุญอันดี

4. ปัญญาพรังพรุ ชาวชุมชนมีความรู้จากการได้อาศัยวัดเป็นศูนย์กลางในการศึกษาหาความรู้ด้วยการส่งบุตรหลานบวชเรียนทั้งด้านปริยัติ ปฏิบัติ เพราะวัดสารอดเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม วัดสารอดเป็นสนามสอบในการจัดสอบนักธรรมชั้นตรี ของสำนักเรียนคณะเขตราชภรณ์บูรณะ และสำนักเรียนคณะเขตทุ่งครุ อีกทั้งวัดสารอดยังเป็นสนามสอบของการจัดสอบนักธรรมชั้นโท และชั้นเอกของสำนักเรียน 4 สำนักเรียน คือ สำนักเรียนคณะเขตราชภรณ์บูรณะ สำนักเรียนคณะเขตทุ่งครุ สำนักเรียนคณะเขตบางขุนเทียน สำนักเรียนคณะเขตบางบอน ดังนั้น ความรู้ที่มีวัดเป็นสถานที่สำหรับการสั่งสมบ่มเพาะสติปัญญาจึงเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงหากมีการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางที่พึ่งเพราะพระสงฆ์สามเณรที่บวชเรียนก็คือลูกหลานของชาวชุมชน แม้เมื่อลาสิกขาออกไปแล้วก็มีความรู้พรังพรุออกไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตแม้ธรรมะเพียงข้อเดียวก็ยังถือว่าได้ประโยชน์จากการบวชเรียน ตลอดทั้งมีอุบาสก อุบาสิกาอุบาสกแก้ว มาเรียนรู้ฟังธรรมเสริมความรู้ตลอดทั้งวันพระวันอาทิตย์และปฏิบัติธรรมประจำเดือนความรู้ทางธรรมก็เจริญขึ้นแก่ชาวชุมชน ทำให้ปัญหาที่ถูกต้องเจริญเป็นทางสว่างในการดำเนินชีวิตต่อไป

จึงกล่าวได้ว่า วัดสารอดเป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางใจของชาวชุมชนเมือง ซึ่งวัดสารอดเป็นวัดที่อยู่ใจกลางเมืองหลวงรอบล้อมไปด้วยชุมชนแออัด แต่เมื่อวัดได้รับการพัฒนาโดยการนำเอาสัญลักษณ์ คือ หลวงพ่อรอด เป็นศูนย์กลางที่พึ่งทางจิตใจของชาวชุมชนวัดสารอด แล้วจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ออกแบบเกี่ยวข้องเชื่อมโยงสอดคล้องกับอัตลักษณ์ เมื่อชาวชุมชนมีส่วนร่วมก็เข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดความสัมพันธ์กัลยาณมิตรร่วมมือน้อมใจสามัคคีเชื่อมประสานสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน มีสำนักงานที่จัดตั้งเพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงาน อย่างเป็นระบบ ตรวจสอบได้ เป็นที่ไว้วางใจ การดำเนินการพัฒนาจึงดีขึ้นต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนาสามเณร การพัฒนาภูมิปัญญา การพัฒนาประเพณี การพัฒนาการท่องเที่ยว และนำไปสู่ความเจริญได้อย่างยั่งยืนส่งต่อรุ่นต่อรุ่นได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคม สามารถนำเอา “สารอด โมเดล” ไปเป็นกรอบในการกำหนดนโยบาย
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการดำเนินการเป็นขั้นตอนเพื่อการยกระดับการพัฒนาวัดต่าง ๆ ให้วัดทั่วประเทศกลายเป็นที่พึ่งทางใจของชาวชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. เจ้าอาวาสแต่ละวัดสามารถนำเอาแนวทางในการพัฒนาไปใช้เพื่อยกระดับการพัฒนาวัดของตนเองได้อย่างเป็นระบบครอบคลุมเพื่อให้วัดที่ตนปกครองกลายเป็นที่พึ่งทางใจแก่ชาวชุมชน
2. หน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปต่อยอดเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชั้นทอง วัฒนะประดิษฐ์. (2561). ชุมชนสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 21: ถอดบทเรียนชุมชนสันติสุขในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(ฉบับพิเศษ), 17-23.
- ทองชัย บุรณพิสุทธิ. (2545). *บทบาทของวัดกับชุมชนเมือง ในเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธัญนิชา วิโรจน์รุจน์. (2561). ความมั่นคงทางจิตใจ : ลดความเสี่ยงช่วยแก้ปัญหาสังคม. *วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ*, 5(2), 141-150.
- บ้านเมือง. (2565). เล็งพัฒนาวัดสารอดเป็น “วัดต้นแบบการศึกษาเพื่อปัญญาและคุณธรรม”. เข้าถึงได้จาก <https://www.banmuang.co.th/news/education/272924>.
- ประสิทธิ์ สระทอง. (2560). บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมในการก้าวเดินในศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 936-951.
- พระครูศรีมหาชาภิณธ์ (ประเสริฐพร ขาวหา). (2560). *บทบาทในการพัฒนาวัด สังคม และวัฒนธรรมของพระสงฆ์ในการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระปลัดบุญเลิศ กตปุณโญ (สุทธิมาลย์). (2560). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ: กรณีศึกษา วัดใหญ่บางพลากด*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเสี่ยม สุวโจ (มณีวงษ์). (2561). *รูปแบบการพัฒนาวัดสร้างสุขด้วยสัปปายะตามแนวพุทธจิตวิทยา*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีสิทธิวิเทศ (ธวัชชัย รสเลิศ) และพระมหามิตร ฐิตปณฺโญ. (2563) วิวัฒนาการวัดในพระพุทธศาสนา. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณแก่น, 7(3), 74-85.

พระสุธีรัตนบัณฑิต ดร. (สุทธิย์ อาภากร) และคณะ. (2560). การท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม: นโยบาย ผลกระทบ และการจัดการเชิงเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน. (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มีชัย ภัทรเปรมเจริญ. (2561). สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งศึกษาวิเคราะห์กรณีปัญหามลพิษทางอากาศจากการเผาปศุกิจ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รุ่งนภา เลิศพัชรพงศ์ และคณะ. (2561). การศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา จังหวัดลำปาง. (รายงานการวิจัย). สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.): มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2565). วัดกับการท่องเที่ยว : พุทธบูชาและพุทธพาณิชย์. เข้าถึงได้จาก https://www.khonchai4-0.net/system/resource/file/kpfgo_content_attach_file_299_1.pdf?date=2021-12-14%2011:22:29.1.

ศิริภัทรา รักษาพล. (2558). บทบาทของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนพุทธวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธี. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.